

Overweging voor de dienst op 20 januari 2019. Dienst in de Week van gebed voor de Eenheid, gezamenlijke dienst van Rafaël-Exodus en RGT

Gemeente,

Recht voor ogen – is het thema van deze week van Gebed voor de eenheid. Recht voor ogen hebben we zomaar allerlei situaties waarin onrecht wordt gedaan aan mensen: het Nashvilledocument waardoor verschillende groepen mensen binnen en buiten de kerken zich gekwetst voelden, het hele gedoe rondom de Brexit waarin het de vraag is wie daar uiteindelijk recht mee wordt gedaan met daaronder de vraag of de Britten er uiteindelijk niet allemaal op de een of andere manier op achteruit gaan, het kerkasiel in Den Haag dat een Armeens gezin sinds eind oktober onderdak biedt en dat nog altijd voortduurt, de situatie in de Oekraïne waar we nu misschien niet zoveel over horen, maar waar het echt niet ineens allemaal koek en ei is, de situatie in Israël, en zo zijn er talloze voorbeelden te noemen steeds verder cirkelend over de hele wereld. Vandaag is de spotlight op Indonesië gezet waar de kloof tussen rijk en arm steeds groter wordt en er steeds meer spanningen ontstaan tussen de verschillende gemeenschappen.

Recht voor ogen verwijst naar het thema recht en gerechtigheid. 'Recht voor ogen' stelt de vraag: wordt er recht gedaan aan de ander? Wordt er recht gedaan aan iedereen? Niet alleen degenen met macht, status of invloed, maar ook aan degenen die zich aan de rand van de samenleving bevinden. Niet alleen aan onszelf maar ook aan alle anderen. Niet alleen aan de anderen om ons heen, maar ook aan onszelf. Kunnen we iedereen recht in de ogen kijken?

We lazen net uit Lucas.

De woorden die Jezus voorlas gaven al het thema voor het hele evangelie aan, en het thema voor ons vandaag.

Dit thema gaat over recht, over het bevrijden van gevangenen, over het geven van nieuw zicht aan blinden

En Lucas werkt dit thema in zijn evangelie vooral uit in de tegenstelling rijk en arm.

De lezingen die hierop volgen vertellen het volgende:

De rijke Lazarus komt in de hel, de rijke jongeling moet alles verkopen om Jezus te kunnen volgen, de rijke Zacheüs geeft de helft van zijn bezit weg aan de armen en vergoedt meervoudig wat hij teveel heeft afgenomen.

Het lijkt erop dat Lucas de zorg voor de arme ziet als een toets voor alle andere normen en waarden.

De grote vraag is dan: hoe doen we elkaar recht?

En vooral als er tegenstellingen in het spel zijn. Rijk en arm, maar ook autochtoon en vluchteling, oorlogsslachtoffer en machthebber.

Hoe groter de tegenstelling, hoe lastiger het wordt om het recht voor ogen te houden.

Gisteren stond in de krant een interview met wetenschapper Kjell Anderson.

Hij heeft veel mensen geïnterviewd die in oorlogssituaties anderen hebben gedood.

Voorzichtig doet hij zijn verhaal, want hij weet dat veel mensen bang zijn dat als je begrip wilt hebben voor een dader, de stap naar goedkeuring van zijn daden dichtbij is.

Maar dat hoeft natuurlijk niet zo te zijn.

De interviewer keurt de daden van deze mensen niet goed.

Hij heeft wel meer begrip gekregen voor hoe mensen tot deze daden kunnen komen.

Ook ziet Anderson dat veel daders in oorlogsgebieden getraumatiseerd raken door wat ze hebben gedaan.

In gebieden als Rwanda waar jarenlang het gevecht tussen Hutu's en Tutsi's gaande was, zijn het vaak boeren, eenvoudige mensen die betrokken werden bij vreselijke misdrijven.

Genocide gebeurt in een specifieke politieke context, in een situatie waar angst een grote rol speelt. Er ontstaat een enorme sociale druk om mee te vechten.

Binnen die angst en sociale druk zetten mensen makkelijker de stap om iemand te doden.

Eén van de aspecten die die stap dichterbij brengen, is dat er een vijand is gecreëerd.

Een ander die je niet langer beschouwt als medemens, maar als de vijand.

Wat er dan eigenlijk gebeurt, is dat de emotionele afstand tot die ander wordt vergroot.

Er wordt niet meer gesproken over slachtoffers maar over mensen die erom hebben gevraagd, over mensen die gevaarlijk zijn, die erop uit zijn jou iets te doen.

Want hoe meer afstand er is tot de ander, emotioneel en fysiek, hoe makkelijker de stap kan worden gezet om iemand te doden.

Jonathan Sacks bracht in 2016 het boek uit 'Niet in Gods naam', een pleidooi tegen religieus extremisme en religieus geweld.

Hij betoogt dat het beste en het slechtste in ons beide voortkomen uit dezelfde bron, namelijk onze neiging om groepen te vormen.

Onze eigen groep gaan we dan waarderen en we gaan negatief denken over de andere.

Er ontstaat een wij-zij.

In Lucas 4 zien we dit ook gebeuren. Jezus was één van de inwoners van het dorp en wordt tot iemand die buiten de groep valt en die daardoor een bedreiging vormt.

Jezus hoorde eerst bij 'wij', maar door wat hij zegt trekken de inwoners de conclusie dat Jezus heeft gekozen voor andere mensen, andere groepen.

Van naasten, van mensen bij wie Jezus is opgegroeid en die hij goed kent, wordt deze groep vijandig en komen ze zelfs zo ver dat ze hem zouden kunnen vermoorden.

Jonathan Sacks vertelt in zijn boek op een gegeven moment het verhaal van Szegedi.

Dat verhaal laat de beweging de andere kant op zien, een beweging waarin de grote emotionele afstand die bestond tot bepaalde bevolkingsgroepen steeds kleiner werd.

Szegedi was tot 2012 een van de leiders van een politieke partij in Hongarije die omschreven werd als fascistisch, neonazistisch, racistisch en antisemitisch.

Hij werd gezien als de toekomstig leider van de partij.

Maar toen kwam er een dag in 2012 waarop Szegedi er via anderen achter kwam dat hij Joods was. Zijn grootmoeder en grootvader van moederszijde bleken joodse overlevenden van Auschwitz.

Na Auschwitz besloten ze hun identiteit volledig geheim te houden, reden waarom Szegedi van niets wist.

Nu Szegedi de waarheid over zichzelf had ontdekt, besloot hij zich terug te trekken uit de partij en zich te verdiepen in het judaïsme.

Inmiddels bezoekt hij de synagoge, houdt hij zich aan de sabbat, noemt hij zichzelf Dovid en heeft hij zich laten besnijden. Tegenwoordig, zegt hij, is het zijn doel als politicus om op te komen voor mensenrechten voor iedereen.

Om een brug te kunnen gaan slaan tussen het wij-zij, is het noodzakelijk om je in te kunnen leven in de ander.

Zoals Sacks het zegt: om genezen te worden van potentieel geweld jegens de ander, moet ik me kunnen indenken hoe het is om die ander te zijn.

Op het moment dat je in een ander een mens gaat zien met goede en minder goede kanten, met deugden en ondeugden, verdwijnt de afstand tot de ander.

Je inleven in die ander, dat is wat alle dualiteit overstijgt.

Dat is precies één van de belangrijkste lessen die Jezus wilde doorgeven.

In de lezing van vandaag hoorden we:

‘Om aan armen het goede nieuws te brengen
heeft hij mij gezonden,
om aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken
en aan blinden het herstel van hun zicht,
om onderdrukten hun vrijheid te geven,
om een genadejaar van de Heer uit te roepen.’

Misschien is dat wel één van de grootste en tegelijk belangrijkste uitdagingen in ons leven, dat we ons durven in te leven in de ander.

Want op het moment dat we dat doen, kijken we in een spiegel en zien we ook onszelf recht in de ogen.

De ander wordt meer mens, krijgt meer reliëf wanneer we ons inleven.

En daardoor gaan we onszelf anders zien: heb ik dat ook, hoe zit dat bij mij, ...

Die ander is misschien gevangen, of blind, hoe zou ik het vinden om in die situatie te zitten?

En in hoeverre ben ik misschien wel in een vergelijkbare situatie: zit ik ook gevangen in patronen, denkbeelden, in hoeverre ben ik zelf blind voor mijn eigen tekortkomingen?

Wanneer je je inleeft in de ander, word je beiden meer mens.

Het wij-zij-gevoel kan dan verminderen, er komt begrip en vaak ook herkenning voor in de plaats.

Ik eindig met psalm 1 in de woorden van Huub Oosterhuis:

Goed is dat je niet doet wat slecht is

niet achter oplichters aanloopt, niet met Ploert en Schender heult

niet je schouders ophaalt: 'ploert en schender, ach zo is de wereld'.

Goed is dat je goede woorden overweegt en wil.

Heb je naaste lief die is als jij, de vluchteling, de arme, doe hen recht.

Prent ze in het hart van je verstand, die woorden, zeg ze voor je uit, gezegend ben je,

een boom aan stromen levend water, vruchten zul je dragen

blad dat niet vergeelt, het zal je goed gaan.

Oplichter, ongezegend zul je zijn.

Een storm steekt op, je waait de leegte in. Amen.